

Knjigo je oblikoval Boris Ahac, fotografije je oskrbel Tomaž Lauko, založil jo je Skriptorij KA, Hiša odprtih vrat, Radovljica, d.o.o. in v seriji Gorenjski kraji in ljudje pri Gorenjskem muzeju v Kranju, posebne zasluge zanjo pa ima seveda Frančiškanski samostan na Brezjah, ki je dovolil objaviti rokopisno gradivo in dal na razpolago fotografije iz svojega arhiva.

Marija Stanonik

ROŽANA ŠPEH, Šupeter je na lepa vas, Zbirka ljudskih pesmi iz slovenske Istre, Ljubljana, Založba KRES, 1999, 288 strani, notne transkripcije, fotografije

Avtorica Rožana Špeh je po poklicu profesorica in poučuje na sečoveljski osnovni šoli. Poleg tega je organistka in zborovodkinja in, kot se predstavi v predgovoru, tudi zavzeta zbiralka ljudskih pesmi iz domače svetopetrške ter iz okoliških vasi, razsejanih po severni Istri. Plod tega dela se nam predstavlja v precej zajetni knjigi, kjer je zbranih 205 pesmi. Kjer se je ohranila melodija, je zapisana tudi melodična transkripcija. Vse je zapisano v istrskem – domačem narečju, v takšnem, kakršno se sliši med Istrani. Pesmi so razvrščene po vsebini, ob vsaki je tudi kratek uvod, v katerem so razložene različne priložnosti, ki so jih spremljale določene pesmi. Tako je v vsebinskem sklopu *kolednice* zapisano, kdaj, kako in kdo je koledoval; kakšne pesmi pozna istrsko otroško izročilo, je zapisano v osemtridesetih pesmih v poglavju *Otroške pesmi*. Vsakdanjika si ne znamo predstavljati brez zvonjenja, sploh pa ne večjih cerkvenih praznikov, ko se iz zvonikov sliši praznično zvonjenje, imenovano pritrkavanje oz. *klenpenanje*, kot mu pravijo v Istri. Iz oponašanja zvonov so nastale različne pesmice, ki se razlikujejo od vasi do vasi, od pokrajine do pokrajine. Ljubezenske pesmi so pri vseh narodih najbolj pogoste. Rožana Špeh jih je razdelila na več skupin: domače istrske, istrske variante splošno slovenskih, dvojezične, tiste, ki vsebujejo italijanske besede, in ljubezenske pesmi, ki so prišle od drugod, ne da bi se kaj dosti spremenile. Sledi poglavje svatovskih pesmi, ki so in še spremljajo svatovske šege, zapisanih je tudi nekaj mrliških pesmi, v drobcih ohranjenih do današnjih dni. Pripovednih pesmi naj bi se v Istri ohranilo malo, z nekaterimi različicami so zbrane v poglavju *Pripovedne pesmi*. Kar nekaj pesmi z nabožno vsebino je zbranih v poglavju *Nabožne pesmi, ljudske molitve in ponarodele romarske pesmi*, ki so se in se še pojejo največkrat ob bogoslužju in ob verskih obredih. Sledijo žalostne vojaške pesmi, tri domoljubne pesmi so zapisane v poglavju *Ljubi domači kraj*. Tako kot v kratkih uvodih k posameznim poglavjem imajo nekatere posamezne pesmi tudi razložene šege, ki so spremljale pesmi. Na koncu vsake pesmi sta navedena informator in kraj zapisa zapete pesmi. Na

koncu knjige je dodanih še enajst zborovskih priredb nekaterih istrskih pesmi, ki so jih umetniško obdelali slovenski skladatelji in skladateljica. Zbirke ljudskih pesmi navadno nimajo dodatkov z zborovskimi priredbami, vendar se je avtorica odločila zanj predvsem zaradi priročnosti in uporabnosti, ker je ravno v Istri in na Primorskem veliko število ljubiteljev zborovskega petja.

Na štiridesetih straneh Uvoda Rožana Špeh razloži geografsko lego slovenske Istre, njeno zgodovino, ki je prikazana predvsem skozi pričevanje informatorjev. To pomeni, da natančneje zajema obdobje zadnjega stoletja, piše o istrski arhitekturi in o organizaciji vaškega življenja včasih in danes, o razporeditvi bivalnih prostorov, o domačih delih. Vse skupaj pa je pojasnjeno tudi z domačimi – narečnimi izrazi. Izvemo tudi nekaj podatkov o istrskih pridelkih, o oljkah, o pridelavi vina včasih in danes, o vzgoji trt, o preteklem gojenju sviloprejk in konoplje ....

V poglavju *Delo za vsakdanji kruh* nam upodobi, kakšno je bilo delo za preživetje severnoistrskih vaških prebivalcev, solinarje, njihovo delo in njihove družine. Čeprav so bile istrska hrana in prehranjevalne navade ter priprava hrane včasih tako ob delavnikih kot ob praznikih skromne, je iz poglavja *O prehrani* razviden za tiste čase kar razkošen jedilnik. O domačem zdravljenju in o urokih govori v poglavju *Zdravilstvo*; oblačila od zibelke do groba so opisana v poglavju *Noša vsakdanja in praznična*. Istrani so si včasih svetili večinoma z oljem, kot je opisano v delu knjige *S čim so svetili*. *Govorica Istranov* na kratko opisuje vse tri jezike: slovenskega, hrvaškega in italijanskega in istrska narečja, ki jih pozna slovenska Istra. Navedene so razlike med preteklostjo in sedanostjo. V *Življenjskih šegah* je na kratko opisan krst otroka, sicer se temu dogodku najverjetneje tako kot v ostalih predelih slovenskega prostora nikoli ni posvečalo veliko pozornosti. Enega največjih mejnikov v ljudskem življenju je vedno pomenila poroka, ki jo je Rožana Špeh opisala precej podrobno z vsemi šegami, ki so ta pomembni dogodek v preteklosti, ponekod pa še danes, spremljale. Nekaj besed je tudi o obsmrtnih šegah.

Zanimiv je opis šeg v koledarskem letu, ki predstavi, katere dogodke sta in še spremljata glasba in pesem (obredi koledovanja, pustni sprevod, procesije, dnevi raznih zavetnikov ...) opisan je potek, kdaj so pritrkavali, kdaj krasili vasi ..., *Versko življenje* pove, da je bilo predvsem včasih zaupanje v božje varstvo v Istri zelo močno, poleg tega pa kar pomembno tudi za ljudsko pesem, saj je bila v obdobju fašizma, ko je bila slovenska beseda povsem prepovedana, cerkev marsikje edini prostor, kjer so govorili in peli slovensko. Zapisana je tudi vloga pesmi v ljudskem življenju Istranov. Na koncu knjige so kazala, kot je v navadi pri tovrstnih zbirkah: po tekočih številkah, seznam pevcev, pevk in krajev, kjer so bile pesmi posnete ali zapisane, slovar narečnih besed in uporabljena literatura, vse dokaj natančno zapisano, opomba bi bila potrebna le ob slovarju narečnih besed. Le-ta vsebuje kar precej besed, ki so prevedene v slovenski knjižni jezik, pa vendar je ostala še kakšna narečna beseda

neprevedena in s tem marsikomu tudi nerazumljiva. Predvsem pri zbirkah, ki jih delajo domačini v domačem kraju, je potrebno biti še posebno pazljiv, saj le-te berejo tudi bralci iz drugih delov Slovenije.

Zbirka, ki je nastala kot *prispevek h kulturi naroda ...*, je gotovo dosegla svoj namen, krasi jo tudi lična podoba, obogatena z umetniškimi fotografijami, ki so pomensko podnaslovljene. V knjigi, ki je *zrasla iz ljubezni do rodne Istre, do njenih ljudi*, se ta ljubezen čuti, mestoma je kar malce nostalgичna, sicer pa je knjiga nastala na podlagi pripovedovanja informatorjev na terenu, ki ponavadi mislijo, da je včasih bilo vse lepše.

Maša Komavec

KOROŠKI ETNOLOŠKI ZAPISI (Glasilo Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik) 1, Celovec 1999, 83 strani

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca postaja vedno bolj prepoznaven in samostojen med slovenskimi etnološkimi ustanovami. Sicer z minimalno zasedbo, vendar je njegova vloga usklajevanja številnih znanstvenih projektov in pobud s terena za slovensko etnologijo izredno dobrodošla, za slovensko narodno skupnost na avstrijskem Koroškem pa naravnost neprecenljiva.

Znamenje njegove vitalnosti je nov podvig omenjenega Inštituta, nova strokovna revija **Koroški etnološki zapisi**. Naslov je skrbno izbran, saj pove, prvič, da se nanaša na slovensko etnično ozemlje v Avstriji, drugič, iz katere stroke izhaja in tretjič, da je vsakdo povabljen k sodelovanju v njej, ne le strokovnjaki, ampak tudi vsi slovenski rojaki, ki čutijo, da bi lahko prispevali kaj koristnega, četudi gre le za preprost zapis – kot vir! – dokument o bitju in žitju naših rojakov na Koroškem. Prvo številko je uredila mag. Martina Piko, za neoporečno jezikovno podobo je poskrbel dr. France Vrbinc, v imenu izdajatelja Narodopisnega društva Urban Jarnik je zanjo odgovoren dr. Pavel Apovnik, njen izid pa sta podprla Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu in BKA Urad zveznega kanclerja na Dunaju.

Po prezgodnji smrti znamenitega slovenskega koroškega narodopisca Pavleta Zablatnika se v njegov spomin že nekaj let organizirajo Zablatnikovi dnevi, ki so pojem za strokovno srečanje na posamezno témo iz širokega diapazona področij, na katerih se je sukal duhovnik, etnolog, nekdanji ravnatelj slovenske gimnazije v Celovcu, predsednik celovške Mohorjeve in še kakšni za Slovence pomembni koroški ustanovi. Tako je bil leta 1998 Zablatnikov dan posvečen témi: *Etnologija v vzgojnem procesu*. Na njem je sodelovalo deset udeležencev domačinov ali drugih iz Slovenije, ki so praviloma delovno povezani z etnologijo in Slovenci na Koroškem. Po vrsti: Polona